

Fr. Milčinski:

Za čast.

Pa nas ne bo izlepa konec. Nas že ne! In naj ljuti sovrag pritiska od spredaj, od zadaj, od vseh plati, ne bo nas pohrustal, dokler smo taki, kakršni smo. Takega naroda že ne, ki ima poleg nešteti drugih vrlin tako ogromen zaklad časti v sebi, kakor ga ima naš mili narod. Na naši okrajni sodniji so na pr. trije gospodje z zlatimi ovratniki, ki ves ljubi dan ne delajo nič drugega, kakor da razpravljajo razžaljeno čast, in pomaga jim 25 odvetnikov, 75 odvetniških kandidatov in en upokojen dvorni svetnik. Toliko je pri nas časti! In še je kazalo, da vsi ti gospodje, kolikor jih je, ne bodo več kos vsej časti, kar je je v Ljubljani in njeni lepi okolici. Tako je kazalo in že so preudarjali merodajni činitelji, ali ne bo treba za ta posel nastaviti še treh sodnikov in če ne treh sodnikov — oj, ti bi preveč stali! — pa vsaj še enega vratarja, da bo vun metal one, ki bi prihajali zaradi časti.

Pa bi bilo vendarle škoda tolikšne časti, zatrte v kali in kruto zamorjene, še predno je vzknila, razcvetela, obrodila! Zato se je zgodilo, da je o pravem času vmes posegel sam ljubi Bog in je, zastopan po svoji kranjski eksekutivi, ustvaril posredovalne urade, v vsaki občini enega, da se tudi ukvarjajo s častjo. Prav vse prizadete časti sicer ne popravijo posredovalni uradi, ali kar je res, je res: doberšen del je le zakrpajo in zlikajo, da je zopet taka kakor nova, in možakom, ki se trudijo pri teh posredovalnih uradih, gre priznanje in hvala za njih trud, saj poznamo naše ljudi, kako so trmasti in trdi, in verjamemo, da ni le obilne zgovornosti treba in hude besede, ampak včasih tudi krepke pesti, predno se jih poravna izlepa; kajti za čast jim je več, našim ljudem, kakor za lastno mater na smrtni postelji. Taki smo! Vsak narod ni tak in zato smo lahko ponosni.

Špecialist za pravde zaradi časti pa je jezični doktor Jaromir Piš. Od slikovitega Iga, čigar pokrajinskemu značaju daje izviren, za domoznanstvo velezanimiv znak gnoj, gnoj na cestah in gnoj na ulicah, gnoj pred hišami, gnoj ob hišah in gnoj za hišami, od slikovitega Iga torej, znamenitega po dekorativni uporabi gnoja, noter do vedno žejnega Bizovika gre doktorja Jaromira Piša sloves. Naj pride kdo in se ti dotakne časti, čeprav le izlahka in od daleč — kar k doktorju Pišu! Zijal boš! Iz ene same razžaljive pike ti naredi

doktor Piš tožbo na treh popisanih polah in v šestih poglavjih; stalo bo v tožbi, da si državljani, zvest cesarju in pokoren njegovim oblastvom, da so ti v nežni starosti treh let stavili kože s sijajnim uspehom in da uživaš neomejeno spoštovanje vesoljnega svojega omizja, nasprotnika pa bo slekel do golega in tako pokrtačil, da ga bo sram pred lastnim psom; in vse bo povedano v neodoljivo učinkovitem pisarniškem slogu in ocifrano s prelestnimi novimi izrazi, ki jih živ krst ne ume drugače, če nima pred sabo hrvatskega besednjaka. O, na tem polju je dr. Jaromir Piš velikan!

Pa se je pripetilo tiste dni, da je bil upokojeni dacar Jurko Karanfil nezaslišano razžaljen v svoji državljanski časti. Reč je bila taka, da je mirno šel mimo hiše mesarja Petelinčka — zle misli ni bilo v njegovem srcu — kar mu iz okna prvega nadstropja zadoni na uho oduren „hahaha“ in ga zbode globoko v dušo. Ustavi se mu noga, kri mu stopi v možgane, pogleda kvišku — kaj vidi: mesarjeva žena je pravkar obrnila hrbet in od okna izginila v sobo!

Jurku Karanfilu se je od bridkosti in ogorčenja krčilo srce. Ali je v naši mogočni državi res dovoljeno, da mesarica očitno zasmehuje upokojenega dacarja! Saj je pošteno delal svojo službo, dokler jo je mogel, trikrat je bil pohvaljen od svojih višjih, petkrat pohvalno omenjen, revež je, ali tudi revež ima čast in časti si ne da kratiti! — Rad, nerad: vedel je, kaj mu je storiti in ni odlašal ne za hip. Ozrl se je po pričah, ali so katere, da so čule zasmeh. Hvala Bogu, pred Štembalovo hišo so široko stali trije domačini, pljuvali so na tla in gledali njega in gledali v okno. S tresočo roko si jih je zapisal v beležnico, potem pa jo je mahnil naravnost v Ljubljano in k doktorju Pišu.

Dr. Jaromir Piš je bil v pisarni. Sedel je za široko mizo in drgnil in onegavil staro pero, ali bi ne bilo vendar še za rabo. Dostojanstveno in resno je sprejel dacarja in mu naklonjeno odprl svoje učeno uho. Mirno ga je poslušal. Minil pa ga je kmalu mir in kar sikati je pričel, ko je čul krvavo žalitev, ki je kakor strela iz vedrega zadela dacarja, nič hudega slutečega. Sikal je kakor gad in pozvonil je in poklical strojepisko in je kar koj in brez odloga narekoval tožbo, in poleg je tekal gori in doli, tožbo v devetih poglavjih, z uvodom, predlogom in dodatkom, tako tožbo, da se je gospodični pri stroju kar frizura ježila z debelima podlogama vred, čeprav jo je imela zataknjeno z devetimi glavniki in sedemindvajsetimi lasnicami. Narekoval je tožbo in ni minilo pol ure, že je bila

ima srce — kdo pravi, da ga nima! Toda gre za čast in ko mu gre za čast — je odpuščanje nemogoče! Naravnost in čisto nemogoče! —

Mesarica se je prerila pred sodnika. Ali glej jo, ni prišla sama! Z njo je prišel siv gospod sitih, rdečih lic, prijazno je voščil na vse strani dobro jutro in izjavil, da bo zagovarjal obdolženko. Glej ga! Zadovoljno se je vsedel nasproti doktorju Pišu in še naklonjeno mu je pokimal. Kaj pa to!

Dacar je pogledal svojega odvetnika, ta se ni genil. Na! Mesarica ima tudi svojega doktorja! Ali je mogoče kaj takega pod milim nebom! Mar hoče neumna ženska žalitev utajiti, ko stoje pred durmi in čakajo poklica tri priče, zanesljive kakor skala? Ali pa se tako boji zaslužene kazni, da se sama niti ne upa pred prestol pravice? — Ti preudarki so vršeli po dacarjevi glavi in ko je z očmi postrani šinil mesarico in tisti polni njen obraz, tiste žive ji oči, tiste njene bele, široke zobe, ki v vsem tem ni bilo niti sence kesa ali strahu, se mu je pričela poleg ogorčenja polagoma oglašati tudi skrb, od daleč, rahla, nedoločna; komaj in zgrda jo je odganjal.

Petelinčkova pa je na sodnikova vprašanja že odgovarjala in ko je odgovarjala, je šegavo povešala oči in se je v smešni zadregi grizla v spodnjo ustnico. Rekla je in brez ovinka priznala, da se je res zasmejala; „hahaha“ se je zasmejala, to je res; vendar pa ni kriva, niti toliko ne, da bi človek kihnil. Zakaj komedija je bila taka, da ta „hahaha“ ni bil namenjen zasebnemu obtožitelju, ki ga komaj pozna in drugega o njem ne ve, nego da rad stika za besedami in lovi jezike. Tako namreč govore ljudje, pa ne ve, ali je res in ji tudi ni mar. Mar so ji sploh vsi upokojeni dacarji vesoljnega tega sveta! Ampak, kar je hotela povedati, smejala se je svojemu možu in nikomur drugemu, danes ga je kar s sabo pripeljala, naj se ga zasliši za pričo!

Dacar je strmel. Pa se ni še jasno zavedel, kako se suče stvar, že je stal mesar pred sodno mizo, že ga je sodnik opominjal, kakor zakon veleva, in ga zaprisegel.

Zaprisežen si je mesar najprvo s čela obrisal pot in to je lahko storil in brez greha navzlic prisegi, kajti bil je še bolj rejen nego njegova gospa in v dvorani je bilo gorko, razburjenje pa tudi greje. Potem je razodel dogodek dotičnega dopoldne: Preoblačil se je, kakor se preoblači vsakikrat po opravljenem delu, ker je bolj obilen in se rad poti. Preoblačil se je in ko se je preoblačil, se mu je od hlač sprožil gumb. Iskal je gumb in ko se je pri iskanju

pripogibal pod postelj, pa so mu počile hlače. In nato se je žena zasmejala „hahaha“.

Tako je povedal in malo sram ga je bilo zaradi hlač. Njegovo rdečelično družico pa je prevzel spomin na slavni dogodek in ušel ji je smeh, stresala je glavo in poleg pokašljevala, kakor bi sama sebe grajala, brisala si je oči in ni mogla ustaviti smeha in smehljal se je dobrohotno tudi njen zagovornik, še sodnik se je muzal in zapisnikar si je moral tiščati nosnik, drugače bi mu zdrčal z nosa, tako ga je stresalo. Dr. Piš pa je resno zrl v papirje in dacar v doktorja.

Oni so se nasmejali in namuzali, potem je sodnik prijazno sklenil roki in rekel tako: „Torej, gospod Karanfil, zdaj ste čuli, izkazalo se je, da se gospa ni vam smejala, ampak moževim hlačam, ki pa danes ne prihajajo v poštev, ker se niso čutile razžaljene, niti niso tožile. Danes gre le za vašo čast, ta pa, kakor smo čuli, hvala Bogu, ni prav nič prizadeta, tako se sveti, kakor se je kdaj svetila. Zato mislim, da zdaj z mirno vestjo lahko umaknete svojo tožbo, plačate nasprotnici stroške in se lepo zopet vrnete k domačemu ognjišču.“

Gospodu Karanfilu je bilo prečudno pri srcu. Tako se mu je zdelo, kakor da mu je sovražna roka na krvavem mejdanu usekala globoko rano v junaške prsi, zdaj pa zavisten sovrag nele da mu ne da vitežkega zadoščenja, še rano bi mu rad utajil! — Saj je vendar tožba tukaj, skoz neštete roke je že šla, vsa vas jo pozna in pol Ljubljane, zagovornik tam sedi, oh, sedi, stroški pa ne počivajo, ampak rastejo in če jih od mesarice ne dobi doktor, jih bo zahteval od dacarja in vse se bo smejalo. Kaka sramota! In spričo take sramote kdo pravi, da ni razžaljen! To je pravzaprav razžaljivo, je rekel svetli sodniki in jecljal je malo, ako kdo trdi, da on, dacar, ni razžaljen. Nemara bo sam vendarle najbolje vedel, ali je razžaljen ali ne, in on ve, da je razžaljen, globoko razžaljen, od tega ne odneha, in če sto mesarjev priseže in če se sto mesaric postavi na glavo.

Sodnik je kazal silno začudenje; izjavil je, da ne razume ljudi, ki hočejo za vsako ceno biti razžaljeni, čeprav niso. Mar šteje razžaljenost tudi že med užitke? O perverzni svet! — Zagovornik mesarice, dr. Janez Korenina, je dobrohotno prikimal sodniku.

Tačas je smatral dr. Jaromir Piš, da je prišel njegov čas; stopil je na plan in se pognal z le njemu lastno vnemo v boj za svojega klijenta in za njegovo čast. Globoko iz prsi mu je grmelo ogorčenje, kakor gad je zasikal, kadar je izpregovoril „s“, in uničujoči

bliski so mu švigali iz oči v okroglo mesarico. S povzdignjenim glasom je v imenu pravice zahteval, da se nemudoma zaslišijo obtožiteljeve tri priče, pa bo prišla resnica na dan, in kakor pomladanski sneg na toplem solncu bo skopnela pravljica o mesarjevih hlačah, da ne bo ostalo drugega, nego blatna luža plehke laži. Zakaj te priče bodo prisegle in potrdile, da se obdolženka ni smejala „hahaha“, ampak „hehehe, he — he — he!“ — in kakor je dr. Piš s mefistofelskim izrazom lica meketal ta „hehehe“, je tičalo v njem res toliko skrajnje žaljivega zasmehovanja vesoljnega dacarstva na vsem širnem svetu in še posebe gospoda Karanfila, da bi bila za tako žalitev vsaka kazen pod dosmrtno ječo očitno premajhna.

„Hahaha!“ se je široko zasmel dr. Janez Korenina ognjeviti zgovornosti svojega tovariša.

„Hehehe!“ ga je ostro zavrnil dr. Piš.

Sodnik je prijazno izpod čela pogledaval zdaj tega, zdaj onega učenih gospodov doktorjev. Kako lep se mu je videl ta prizor: dve častiti možki glavi z mladeniškim ognjem v boju za najidealnejša dobra človeštva. O, zakaj ni spretnega čopiča pri rokah, da bi z živimi bojami ovekovečil veličastni ta prizor, v zgled in izpodbudo še poznim rodovom! — Sodnik je pozvonil in vstopile so dacarjeve priče. Bili so priprosti, pa kremeniti možje. Prisegli so s čikom v ustih, pa brez fige v žepu in povedali prvi kakor drugi in drugi kakor tretji, da so čuli smeh in ko so pogledali v okno, so videli ženski hrbet, ki se je odmikal od okna. Rekli so, da več ne bi mogli povedati tudi na smrtni postelji ne.

In zopet se je dvignil dr. Piš, daleč se je sklonil čez svojo mizo, zapičil svoj pogled v priče in rekel: „Čujte, priče, povejte pod prisego: Ali se ni mesarica smejala „hahaha“? — in je izgovoril „a“ v „hahaha“ takole v sredi med a in e.

„Seveda se je smejala,“ so odgovorile priče.

Dr. Piš je dvignil svoj svinčnik in svečano izjavil: „Prosim, gospod sodnik, da se natančno protokolira izpovedba prič, da se je obdolženka smejala „he — he — he“ — in ko je zameketal ta he — he — he, ni pozabil zopet mefistofelski nakremžiti obraz, kakor da se bo pri tej priliki tudi obraz priklopil zapisniku.

Zdaj se je še dr. Janez Korenina okrenil k pričam. Ni se mu vredno zdelo vstati in kar sede je vprašal: „Povejte mi, možje, ali se ni gospa, tale mesarica, smejala „hahaha“?“ In je sivobradi gospod doktor zasmel ta „hahaha“ z vso razkošno milino operetne subretke; vsaj namen mu je bil tak.

„Seveda se je smejala,“ so radostno pritrdile priče.

„Prosim, naj se to zabeleži,“ je rekel dr. Korenina in si zadovoljno, pa resno pogladil svojo brado.

Sodnik je mislil, da je zdaj stvar čezinčez zrela za razsojo in je hotel dokazovanje skleniti. Ali neugnani dr. Piš si je izprosil še enkrat besedo za par vprašanj in priče, trdo prijete, so mu morale pod prisego potrditi, da o dacarju nič slabega ne vedo, pač pa da ga vidijo večkrat v cerkvi in da je tudi član veteranskega društva; nasproti pa so morale rade nerade priznati, da ima obdolženka rodnega brata, ki je bil v svojih vojaških letih enkrat kaznovan, ker je zvečer deset minut prekasno prišel v vojašnico.

Vse to je moralo točno priti v zapisnik, potem šele je bilo moč zaključiti dokazovanje, in zopet je prišel na vrsto dr. Piš, da stavi svoj končni predlog. Rekel je, da je stvar jasna navzlic prozorni zvijači obdolženke, ki bi rada ukanila častitega gospoda zasebnega obtožitelja za razžalitev in njene plodove. Po zapriseženi izpovedbi treh zanesljivih prič je dokazano, da se je obdolženka smejala „hehehe“ in ne „hahaha“, da se je torej smejala dacarju in ne hlačam. Preko tega dokaza ni pota in ga ni. Ako bi pa navzlic temu in zoper vse pričakovanje visoko sodišče še vendarle gojilo kake dvome, potem predlaga on, dr. Piš, naj se zaslišijo izvedenci, ti bodo brez dvoma potrdili, da se krohot „hehehe“ nikakor ni mogel nanašati na počene hlače; zakaj živa duša se počenim hlačam ne smeje „hehehe“ — ampak da je mogel in moral meriti edinole na dacarja v zasmeh mu in v zaničevanje . . . Citiral je učeni gospod doktor pet odločeb najvišjega sodnega in kasacijskega dvora. Prilegale se sicer niso prav nič navzočnemu slučaju, ali same ob sebi so bile lepe in neoporečno pravilne; in na podlagi vsega tega je doktor Piš predlagal, naj se obdolženka primerno, to se pravi čim najostrejšo kaznuje, njej v poduk in drugim v strah. In nikar se naj ne pozabi, obsoditi jo tudi v povračilo stroškov. Tako je povedal in se potem vsedel takorekoč na lovor.

Dvignil se je doktor Janez Korenina, počasi se je dvignil in z dostojanstveno komodnostjo. Sila resno je gledal pred se, malo pokašljaj je, potem pa je izjavil, da ga neomahljiva nasprotnikova vztrajnost v boju za čast navdaje z neomejenim spoštovanjem osebnosti dosedaj mu žalibog neznanega gospoda upokojenega dacarja. Odkrito povedano: ne razume je ne, te vztrajnosti, spoštuje jo pa; in zato tudi v polni meri uvaža in čisla njegovo, to je gospoda dacarja željo, razžaljen biti tam, kjer ni bil razžaljen. Ali spričo

dejstev, dognanih pri današnji razpravi, žal, ti želji gospoda dacarja navzlic vsej dobrohotnosti ne bo moči ustreči. Gospod dacar pa bodi uverjen, da bi mu on, zagovornik, iz srca rad privoščil razžaljenje, ki se zanj gospod dacar tako vneto poteguje; on, zagovornik, načeloma celo rad priznava, da gospod dacar zasluži razžaljenje, in da ga je vreden; toda do tega razžaljenja, ki je toženo, do tega razžaljenja nima gospod dacar nikake pravice. „Od tega razžaljenja,“ je rekel dr. Korenina, — „od tega razžaljenja roke proč, gospod dacar! Saj zato ni treba obupati,“ je nadaljeval dr. Korenina in tolažil, „svet je velik, razžaljenja so poceni in gotovo se velecenjenemu gospodu upokojenemu dacarju nakloni kmalu druga ugodnejša in uspešnejša prilika, samo malo naj počaka in potrpi. Ako se mu pa slučajno tako hudo mudi, da ne more več čakati, pa mu tudi ni treba drugega, nego da jadrno stopi do prvega vogala in si za svoje namene kratkomalo najame postrežčka: ta ga bo za skromno kronico, morebiti še ceneje, tekom ene ure tako ozmerjal od nog do glave, da mu bo razžaljenja dovolj za celo makar prestopno leto. In če mu besede ne bi zadoščale, bo gospod dacar oklofutan in opljuvan tudi še lahko, in stvar bo v redu in čast gospoda dacarja sita. — Ta-le kazenska zadeva pa se pač ne da drugače končati nego z oprostivijo gospe Petelinčkove.“

Prijazni sodnik si je bil med plediranjem učenih gospodov otrebil nohte, da so bili beli kakor sneg. Šel si je z roko prek ščetinastega lica in prišla mu je misel: „Če bi zdajle britev imel tukaj, bi se malo potuhnul za veliki koledar, ki sloni ob razpelu, pa se bi lahko obril, da ne bi tratil časa.“ Ta misel mu je bila všeč in predel jo je naprej, dokler da ni končal dr. Korenina svojega zagovora. Čim ga je pa končal, je sodnik hitro, kakor da ga je pičil gad, šinil kvišku, deval si je baret na glavo in vmes že drdral razsodbo. Zato je tako hitel s razsodbo, da ne bi dr. Piš zopet pričel govoriti. Razsodba pa se je glasila tako, da se mesarica gospa Petelinčkova oprošča od obtožbe; kajti ni se dokazalo, da bi bila žalila zasebnega obtožitelja; in stroški, oj stroški, ti se pa nalagajo zasebnemu obtožitelju gospodu dacarju.

Dr. Piš je mrkega lica pobral svoja pravniška šila in kopita in zapustil sodno dvorano, pomignivši potepenemu klijentu, naj gre za njim. Ves pot ni izpregovoril besede. V pisarni šele je odprl usta in prav na kratko povedal, da znašajo stroški 54 kron in 15 vinarjev. Petnajst vinarjev mu prostovoljno iz posebnih ozirov odpušča, 54 kron pa je treba plačati in sicer najboljše kar takoj.

Dacar je skomignil z ramama. Ta poziv odvetnikov se mu je zdel netakten. „Kje jih naj vzamem?“ je rekel in dostavil: „Nate!“ obrnivši prazna hlačna žepa.

„Morate!“ je rekel dr. Piš. „Sicer pride birič.“

„Kakor mislite,“ je rekel dacar in poznalo se mu je, da je užaljen. „Vzeti mi tako ne morete nič, ker nič nimam.“

„Tako?“ je vprašal dr. Piš. Prijel je dacarja za rokav, ga vedel v svojo sobo in zaprl za sabo vrata. „Tak lump ste?“ je rekel, ko sta bila sama in brez prič. „Sem mislil, da ste bedak, pa ste cigan in goljuf. Kaj se vām zdi, da svoj čas kradem, da bom vsaki barabi za pajaca? Falot, lopov, potepin! Fej te bodi!“

Dacar se je vzravnal. „Oprostite, gospod doktor . . .“

„Kaj?“ je zarenčal dr. Piš. „Usajali bi se mi tudi? Marš vun!“ Odprl je vrata, porinil je dacarja prednje in jih taho hitro in silno za njim zaprl, da jih je dacar začutil na plečih, pod hrbtom in na petah.

Tako se je zgodilo, da je dacar tisti dan slednjič vendarle dosegel razžaljenje, pa mu niti ni bilo treba si najeti postrežčka in mu šteti svetlo kronico.

Karel Dolenc:

Indski motiv.

Iz zemlje smo in v zemljo gremo spet,
poln žalosti ves tek je naših let,
ti greš odtod, a glej, ostane svet,
pomen njegov — kdaj bo nam razodet?

Skrivnosti le, kam se ozre pogled,
ves širni svet — z ugankami prožet,
največ, najtežje hrani nam srce.
Kdo jih razreši? — Smrt mordá? — Kdo ve?

